31-ს მარტს. № 10. 1886 წელსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მწყემსი

სასულიერო მთავრობის გაზეთი.

ხელმწიფე იმპერატორმა, პირველს დღეს ამა მარტისასა, უმაღლესად ინება დამტკიცება უწმიდესი სინოდის უქვეშევრდომილესი მოხსენებისა ქართლის და კახეთის ეპარქიაში მეორე სავიკარიო კათედრის გახსნის შესახებ, რომ ამ კათედრის ეპისკოპოსი იწოდებოდეს ალავერდის ეპისკოპოსად და საქართველოს მეორე ვიკარად და ამ კათედრაზე იმერეთის ეპარქიის ვიკარნის, სამეგრელოის ეპისკოპოსის ბესარიონის დანიშვნაზე.

ხელმწიფე იმპერატორმა, ამა მარტისა დღესა, უმაღლესად ინება დამტკიცება უწმინდეს სინოდის უქვეშევრდომილესი მოხსენებისა საქართველო-იმერეთის სინოდალნი კანტორის წევრის და დავით გარეჯის მონასტრის წინამძღვრის არქიმანდრიტის გრიგორის გურიასამეგრელოის ეპარქიის ეპისკოპოსად დანიშვნაზე, რათა მისი სახელწოდება და კურთხევა ეპისკოპოსად მოხდეს ქ. თბილისში.

ოტნოშენიე მართლ-მადიდებელი „ძმობის“ რჩევის თავს-მჯდომარის, თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორის დეკანოზის პავლე ჩუდეცკისა 19 მარტიდამ 1886 წ. „მწყემსის“ რედაქტორის მ. დ. ღამბაშიძისადმი.

ვსთვლი ჩემს მოვალეობად გაცნობოთ თქვენ, რომ მაღალ ეოვლად უსამღვდელოესის, არქიეპისკოპოსის რეზოლიუციით 12 ამა მარტიდამ გეცხადებათ თქვენ მადლობა იმა თანაგრძნობის და მეცადინეობისათვის, რომელსაც თქვენ იჩენთ „ძმობის“ საქმეში ტ რომელიც, თანაგრძნობა ამ ბოლოს დროს, სხვათა შორის იხედება თქვენს მეცადინეობაში, რათა „ძმობის“ გამოცემა გაუმჯობესოთ საღმრთო-ისტორიული ნახატებით. მაღალ ეოვ. უსამღვდელოესის საქართველოს ექსარხოსის ამავე რეზოლიუციით ეცხადება მადლობა დეკანოზს გიორგი სელიძეს, რომელმაც შესწირა „ძმობას“ 529 წიგნი თავის წინანდელი გამოცემის „სასულიერო მახარებელი“-სა. განსაკუთრებითი მადლობა ეცხადება სემინარიის ინსპექტორის თანაშემწეს ვასილ ზაქარიას ძეს ბარნოვს იმ სამაგალითო და პატივსაცემი შრომისათვის, რომელსაც ის სჩადის ძმობისაგან გამოცემულ წიგნაკების შედგენაში.

თავს-მჯდომარე „ძმობის“ რჩევისა, რექტორი თბილისის სასულიერო სემინარიისა, დეკანოზი პავლე ჩუდეცკი.

პირი.

უძაზი მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობის, რუსეთის თვით-მპყრობელისა, უწმიდესის და უმართებულესი სინოდისაგან.

სინოდის წევრს, საქართველოს ექსარხოსს, უსამღვდელოეს პავლეს არქიეპისკოპოსს ქართლისა ტ კახეთისას.

უძაზისა-მებრ მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობისა, უწმიდესმა და უმართებულესმა სინოდმა მოისმინეს: წინადადება ე. სინოდის

ობერ პროკურორისა, 18 დეკემბრიდამ 1885 № 6142 მეტრიკის წიგნების უკანონოდ წარმოებაზე და ზოგიერთ ეპარქიების მღვდელთაგან მეტრიკულ აღმოწერილობათა უსწორად შედგენაზე, საჭიროთა სამხედრო სამსახურის შესასრულებლად მოწვეულთა პირთა სიებისათვის ბ რ ძ ა ნ ე ს: შინა საქმეთა მინისტრის ამხანაგმა, წარუდგინა რა უ. სინოდის ობერ პროკურორს აღმოწერილობანი ანგარიშებისაგან ზოგიერთ პირთა, რომელნიც 1885 წელში უმაღლესი ბრძანებით იყვნენ გაგზავნილი ზოგიერთ გუბერნიებში ჯარში მოსაწოდებელ პირთა სიების შესამოწმებლად და დანიშვნისათვის ზოგიერთ უფლებათა ოჯახის მდგომარეობისა-მებრ, შესახებ სამხედრო სამსახურის შესრულებისა, ითხოვს, ამა უსწორეობათა მიხედვით, მოხდენილთ მეტრიკის წიგნების წარმოების საქმეში და მეტრიკულ აღმოწერილობათა მღვდლებისგან შედგენაში, ეცნობის საშინაო საქმეთა სამინისტროს ის განკარგულებანი, რომელნიც ცნობილ იქმნებიან საჭიროდ ამ აღნიშნულ აღწერილობაებში ახსნილ საგანზე. უ. სინოდალნი ობერ-პროკურორმა, გადმოსცა რა ზემოთ მოხსენებულნი აღმოწერილობანი, დაუმატა, რომ გარდა იმ ბოროტ-მოქმედებათა და მღვდლების უკანონო მოქმედების შესახებ მეტრიკულ აღმოწერილობათა შედგენაზე და მიცემაზე, რომლებზედაც ნაჩვენებია ზემოდ აღნიშნულ ანგარიშებში, ერთ კონსისტორიაში საქმის წარმოების გაჩხრეკის დროს აღმოჩნდა ეპარქიის სამღვდელოების უკანონო მოქმედება და უყურადღებლობა მეტრიკის წიგნების კანონიერად წარმოების საქმეში. ამ შემთხვევაში სამღვდელო პირთა უკანონო მოქმედებას, რომელიც წარმოდგება სამღვდელოების დაუდევრობისაგან, ამტკიცებენ მრავალი გამოსაძიებელი საქმეები, რომელნიც სწარმოებენ კონსისტორიაში სხვა-და-სხვა პირთა თხოვნით, რომელნიც ითხოვენ შეცთომა და უსწორეობათა გასწორებას მეტრიკულ აღმოწერილობაებში, და აგრეთვე მეტრიკულ მოწმობათა მიცემაზე იმ პირებზე, რომლების დაბადება მეტრიკულ წიგნებში სრულებით არ არის ჩაწერილი. სამღვდელოების დაუდევნელობა სამრევლო მეტრიკის წიგნების წარმოების შესახებ იქამომდე მიდის, რომ ამ წიგნებში ხან-დის-ხან არ იწერება დაბადება და მონათვლა თვით სამღვდელო პირთა შვილებისა. ზემოდ აღნიშნულ საქმეების წარმოებიდგან აღმოჩენილ დანაშაულობას ეკკლესიის კრებულისას მეტრიკის წიგნების წარმოების შესახებ კონსისტორია სტოვებს უყურადღებოდ და დამნაშავეთ დაუსჯელად. როდესაც სასულიერო კონსისტორიის წესდებით (სტ. 132 და 193) ამისთანა შემთხვევაში დამნაშავე მღვდლებს და მედავითნეთ ეძლევათ შენიშვნა ანუ ფულით იშტრაფებიან ისინი, ხოლო არა ერთ გზით დამნაშავე პირნი ამისთანა შემთხვევაში, რომელიც წარმოსდგება ცხადი დაუდევრობისაგან, უფრო სასტიკად ისჯებიან (მღვდლობის ხარისხიდამ მედავითნის თანამდებობაზე ჩამოყვანით). განიხილა რა ზემოთ მოხსენებულნი, უწმიდესი სინოდი განაწესებს: რომ მეტრიკის წიგნების წარმოების და მათგან საჭირო ცნობების აღმოწერის საქმეში ყოველივე უწესოებანი მოსპობილ იქმნენ, განმეორებით ეცნობოს ეპარქიების არქიერებს, რათა მათ ფიცხელი ყურადღება მიაქციონ ამ საგანის შესახებ არსებულ კანონ-დებულებათა მტკიცედ აღსრულებას (წეს. სას. კან. მუხ. 162 და 193); რომელზედაც ეცნობოს სასულიერო უწყებას ცირკულიარული უქაზებით. მარტის 2 რიცხვსა 1886 წ. № 2.

ნამდვილ უქაზზე ხელი მოაწერეს:
ობერ-სეკრეტარი სმირნოვი
სეკრეტარი ს. რომანოვსკი.

ნამდვილ აღსრულებისათვის სას. წესდების 192 და 193 მუხ.

თელავის სასულიერო სასწავლებლის სამმართველოსაგან.

თელავის სასულიერო სასწავლებლის სამმართველო ამით აცხადებს, რომ ზემო-ხსენებულ სასწავლებელში არის დაცლილი აღმზრდელის (надзирателя) ადგილი 420 მანეთის ჯამაგირით. ვისაც სურს სემინარიის სტუდენტთაგანს დაიჭიროს ეს ადგილი, თხოვნა უნდა შემოიტანოს სასწავლებლის სამმართველოში არა უგვიანეს აპრილის თვისა ამა 1886 წ.

31-ს მარტს. № 10. 1886 წელსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მწყემსი

1883-1886.

«მწყემსი» დამატებით გამოდის თვეში ხუთჯერ, ყოველი თვის ათს, ოცს ⸗ ოც და-ათ რიცხვებში.

ვნების და ბრწყინვალე პასექის კვირიაკეებისა გამო შემდეგი №№ ები «მწყემსი»-სა 30 აპრილამდის აღარ გამოვა.

რედაქციისაგან.

მორჩილად ვსთხოვთ იმ ბლაგოჩინებს, რომელთაც «მწყემსი»-ს ხვედრი ფულები არ გამოუგზავნიათ ჯერეთ, დაუჩქარონ გამოგზავნას.

ძველი დრო დაგვიდგა და რა ზოკები უნდა ვიხმაროთ ხალხში ზნეობის ასამაღლებლად.

სტატია მეხუთე და უკანასკნელი.

ჩვენს ხალხში სარწმუნოების და ზნეობის ამ გვარ დაცემის დროს დიდი მოვალეობა აწევსთ კისერზე ეკკლესიის მწყემსთა, რომელნიც არიან მოადგილენი Iესო ქრისტესი და აღმსრულებელნი მისი სწავლისა. მათ უნდა გაიხსენონ ასეთი დიდი თავიანთი მოვალეობა და უნდა ეცადონ, რომ მიემგზავსონ ქრისტეს. მათი ცხოვრება უნდა იყოს გამომ. ხატველი ქრისტეს ცხოვრებისა, რამდენათაც ეს უკანასკნელი შესაძლებელია კაცისაგან. აქედამ ცხადია ყველასათვის, თუ რა განსხვავებული უნდა იყოს მწყემსის ცხოვრება. ამ ფერ ცხოვრებას შეუძლია დაამშვენოს მოქმედება მწყემსისა, რომელსაც სურს, რომ ღირსეულად შეასრულოს თავისი დიდი მოვალეობა. მწყემსნი არიან შუამდგომელნი ღმერთსა და ხალხს შორის. მაგრამ როგორ გაბედავს შუამდგომლობას ღმერთთან ის, რომელსაც არ შეუძლია შეეეედროს ღმერთს თავისთვისაც. მხოლოდ იმ სულიერ მწყემს შეუძლია ზედ გავლენა იქონიოს სამწყსოზე, რომელიც თვითონ განსხვავდება თავისი წმიდა ცხოვრებით. მხოლოდ ამისთანა მწყემს შეუძლია აღზარდოს თავისი სამწყსო ზნეობითად. ამისთანა მწყემს დიდი გავლენა აქვს თავის სამწყსოზე. იმ მღვდლის სამსახური კი, რომელიც ცუდი ყოფა-ქცევისა და ცხოვრებისა არის, უმნიშვნელოა. ამისთანა მწყემსის ყოველივე სწავლა-დარიგება უმნიშვნელოა სამწყსოსათვის. რა შთაბეჭდილება უნდა იქონიოს მსმენელებზე ამისთანა მწყემსის მოძღვრებამ? როგორ შესძლებს ასეთი კაცი, რომ სხვებში აღძრას ღვთის სიყვარული, როდესაც ეს სიყვარული არ ასებობს თვითონ მის გულში. ასეთი მწყემსნი ათასი ნიჭიერნი და სწავლულნი იყვნენ, მაინც უსარგებლოა მათი ნიჭი და სწავლა. შეიძლება კაცი დიდი განათლებული არ იყოს, მაგრამ თავისი წმინდა ცხოვრებით დიდი ზნეობითი გავლენა იქონიოს სამწყსოზე. ქრისტეს მოციქულებს თავიანთი დიდი სწავლით კი არ მოუქცევიათ ხალხი ქრისტესადმი, არამედ თავისი კეთილი ⸗ წმინდა ცხოვრებით. რა ზედ გავლენა უნდა იქონიოს მსმენელებზე იმ მწყემსის სიტყვამ, რომლის ცხოვრება არ ეთანხმება მის სიტყვას? ან რას ფიქრობს თავის თავზე ისეთი მწყემსი, როცა ჰქადაგებს რომელიმე ღვთის მცნების მტკიცედ აღსრულებას და თვითონ კი არღვევს ამ მცნებას, აქებს კეთილ საქმეებს, რომლებსაც თვითონ არ სჩადის, აუგებს ცოდვებს, რომლებსაც თვითონ სჩადის? ამ გვარ მწყემს არ შეუ ლია ილაპარაკოს ქველის მოქმედებაზე, რომ არ გაწითლდეს. ყოველი მისი სიტყვა წინააღმდეგია მისი ცხოვრებისა. მწყემს, რომელიც მოვალეა ასწავლოს სამწყსოს ყოველივე კეთილი, მოვალეა ჯერ თვითონ აღასრულოს მტკიცეთ მცნება ქრისტესი; მწყემსი მაგალითს უნდა აძლევდეს მორწმუნეთ თავის ცხოვრებით და უნდა მეცადინობდეს, რომ სამწყსომ მიბაძოს მას.

თავის მოვალეობა რომ მტკიცეთ აღასრულოს მწყემსმა, საჭიროა, რომ ის თვითონ გრძნობდეს ამ თანამდებობისადმი მიდრეკილებას. საზოგადო და უტყუარი ჭეშმარიტება არის, რომ კაცი თუ რომელიმე სამსახურისადმი მიდრეკილებას არა გრძნობს, ის ვერც არაფერ სარგებლობას მოიტანს ამ სამსახურში. ეაცს მაშინ მოაქვს სარგებლობა რომელიმე სამსახურში, როდესაც ის აღჭურვილია თავისი მოვალეობის მტკიცედ აღსრულებისათვის. ამ შემთხვევაში კაცი ყოველივე დაბრკოლებას სძლევს; ვაი იმათ, რომელთაც მიიღეს მღვდელობა, მაგრამ მიწოდება კი არა ჰქონიათ ამ თანამდებობისადმი. ნეტარება იმათ, ვინც მღვდელობა მიიღო არა იმისათვის, რომ გააუმჯობესოს თავის ნივთიერი მდგომარეობა, არამედ იმიტომ, რომ ის გრძნობდა მიწოდებას ამ მოვალეობისადმი. ასეთი მოწოდება მით უფრო საჭიროა, რომ უამისოთ მწყემს არ შეუძლია ღირსეულად შეასრულოს თავის მოვალეობა. ამ გვარი მისწრაფებით იყვნენ გამსჭვალულნი მაცხოვარი და მისი მოწაფენი, რომელთაც გაავრცელეს ქრისტეს სწავლა სხვა-და-სხვა ხალხთა შორის. ეს ნამდვილიც არის, როგორ შესძლებს ის სულიერი მწყემსი აღძრას სხვის გულში ღვთიური ნაპერწკალი, რომელიც თვით მის გულში არ არსებობს. მწყემსი, რომლის გულში არ ღვია ღვთიური ნაპერწკალი, არ არის ნამდვილი მწყემსი.

ზოგიერთ მღვდლებს თავის გასამართლებლათ ძოჰყავთ სხვა-ჯ-სხვა მიზეზები, რომელნიც სრულებით შესაწყნარებელნი არ არიან. ზოგიერთი მამები ფიქრობენ, რომ მათი დიდი მოვალეობის ღირსეულად შესრულებისათვის საკმაო არის ერთი მხოლოდ მათი წმიდა ცხოვრება. სხვანი უჩივიან ხალხის გაუნათლებლობას, რომლისა გამო ხალხს არ შეუძლია მოისმინოს და გაიგოს მოძღვრის დარიგება. მაგრამ ესენი განა თავის გასამართლებელი მიზეზებია? ასე არა ფიქრობდნენ წმიდა მოციქულნი, რომელთაც მოაქციეს ქრისტესადმი მთელი ქვეყანა. როდესაც მოციქულები, პოვებდნენ ისეთ პირებს ანუ ერთელს ხალხს, რომელნიც დიდ წინააღმდეგობას უწევდნენ მათ იქ უფრო მეცადინობდნენ მოციქულები და ყოველივე შრომას ხმარობდნენ ამ ხალხის მოსაქცევად. თუ ასეთი მუყაითობა არ არის მწყემსის გულში, ეს ამტკიცებს, რომ მას არა აქვს სიყვარული მოყვასისადმი. მხოლოდ ამ სიყვარულს შეუძლია აღძრას მწყემსის გულში მუყაითობა და ამეცადინოს თავის მოყვასისათვის. ვისაც არა აქვს ასეთი სიყვარული, ის არც კი ეფასებს თავის მოძმის ბედნიერებას და არც მეცადინობს, რომ მოძმეს შეეწიოს და ხელი გაუმართოს.

აი როგორ უნდა უყურებდნენ მწყემსნი თავის სამსახურს, აი რა თვისებით უნდა იყვნენ ისინი აღჭურვილნი, თუ უნდათ, რომ ჩვენი ხალხი გამოიყვანონ იმ სარწმუნოებრივ-ზნეობით დაცემულობისაგან, რომელშიდაც ის არის ჩავარდნილი დღეს.

საქართველოს იმერეთის სინოდალნი კანტორის წევრის, არქიმანდრიტის გრიგორის (დადიანის) სახელ-წოდება და ეპისკოპოსად კურთხევა.

ჩვენმა მკითხველებმა კარგად იციან, რომ სამეგრელოს ეპარქია, რომელიც დიდის ხნიდამ ცალკე საკუთარ ეპარქიას შეადგენდა, შემოერთებულ იქმნა იმერეთის ეპარქიასთან და მოეშალა მას თავის საკუთარი გამგებელი. წარსულ წელში ეს ეპარქია უწმიდესმა სინოდმა საქართველოს ექსარხოსის, მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესის არქიეპისკოპოსის პავლეს წარდგინებით საკუთარ ეპარქიად დასტოვა და ამ ეპარქიას შეუერთა ზურიის ეპარქია სიმცირისა გამო. დიდი ხანია, რაც ამ ეპარქიის სამღვდელოება და ხალხი მოუთმენლად მოელოდა ეპისკოპოსის დანიშვნას. ეს მოლოდება აღსრულდა. არ არის დიდი ხანი, რაც გამოცხადდა უმაღლესი ბრძანება ზურია-სამეგრელოს ეპარქიაში არქიმანდრიტის გრიგორის (დადიანის) ეპისკოპოსად დანიშვნის შესახებ. ამ ხმამ ელვასავით მოიარა საქართველოს ყველა კუთხეები— და ყველანი გასაოცარი სიხარულით და აღტაცებით ისმენდენ ამ ხმას. ამას ამტკიცებენ აუარებელნი წერილნი, მიღებულნი ახლად ნაკურთხის ეპისკოპოსის გრიგორისაგან საქართველოის ყოველი კუთხეებიდგან.

23-ს ამ თვეს ექსარხოსის სასახლის ჯვარის ეკკლესიას მოაწყდა აუარებელი ხალხი, რომელსაც სურდა დასწრებოდა მ. გრიგორის ეპისკოპოსად სახელ-წოდების რიგს. ამ დღეს ხსენებულს ეკკლესიაში მწირველი ბრძანდებოდა იმერეთის ეპისკოპოსი ზაბრიელი. წირვა გათავდა თორმეტ საათზე. შემდეგ დაიწყეს სახელ-წოდების აღსრულება. აი როგორ აღსრულდა ეს წესი: წირ-

ვის შესრულების შემდეგ საკურთხევლიდგან გამოვიდნენ სამნი მღვდელთ-მთავარნი: მაღალ ყოვლად სამღვდელო არქიეპისკოპოსი პავლე, იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი და ეპისკოპოსი ალექსანდრე. ამათ გამოყვნენ სინოდალნი კანტორის სამი წევრი და დაიკავეს თავიანთი ადგილები შუა ეკკლესიაში. შემდეგ წარმოდგნენ არქიმანდრიტები მაკარი და ქესარი, სინოდალნი კანტორის წევრნი, შევიდნენ საკურთხეველში და იქიდგან გამოიყვანეს არქიმანდრიტი გრიგორი. არქიმანდრიტმა გრიგორიმ მიიღო კურთხევა მწყემსთ-მთავრებისაგან, შემდეგ ეამბორა სინოდალნი კანტორის წევრებს და დადგა ამბიონთან პირ-და პირ მწყემსთ-მთავრებისაკენ. სინოდალნი კანტორის სეკრეტარი ივანე გერმოგენისძე სიმონოვი მიუახლოვდა საეპისკოპოსოდ აღრჩეულს და წაუკითხა უმაღლესი უკაზი იმაზე, რომ ხელმწიფე იმპერატორმა პირველს მარტს ბრძანა და უწმიდესმა სინოდმა აკურთხა, რათა მ. გრიგორი იქმნეს გურია სამეგრელოის ეპარქიის ეპისკოპოსად. ამ უკაზის წაკითხვის შემდეგ მ. გრიგორიმ წარმოსთქვა ამისთანა შემთხვევაში ჩვეულებრივად სათქმელი სიტყვები: «ვმადლობ, მივიღე და სრულებითაც არ აღუდგები წინ». შემდეგ ამისა იგალობეს: «მეუფეო ზეცათო» და წაკითხულ იქმნა წმიდაო ღმერთო და სხვა ლოცვები; იგალობეს ტროპარი და კონდაკი და მცირე კვერექსის შემდეგ, რომელიც წარმოსთქვა თვითონ ექსარხოსმა, არქიმანდრიტი გრიგორი დასდგა შუა ადგილზე, დაუდგა პირ-და-პირ მწყემსთ-მთავრებს და წარმოსთქვა რუსულ ენაზე მშვენიერი სიტყვა, რომელსაც ჩვენ აქვე ვბეჭდავთ. «ყოვლად უსამღვდელოესნო მეუფენო, მოწყალენო მწყემსთ-მთავარნო და მამანო! წმიდა ეკკლესიის თავი—ზეციური მეფე ქვეყნიური ეკკლესიის მფარველის, მართლ-მადიდებელი მეფით და უწმიდესთ კრება რუსეთის ეკკლესიისა მიწოდებენ მე მღვდელ-მთავრის სამსახურისათვის საქართველოში, რომელიც შეადგენს რუსეთის ეკკლესიის ერთ ნაწილს. დიდი მოწყალებაა უფლისა ჩემზედა! დიდი მოწყალებაა ჩემზე თვით მპყრობელი ხელმწიფისა და უწმიდესი სინოდისა! მე მიწოდებენ მწყემსთ-მთავრული სამსახურისათვის ჩემსავე ქვეყანაში, უნდა შევირიცხო მწყემსთ-მთავართა დასში, მრავალ ტანჯულის, გარნა ეხლა დამშვიდებულის,—ეკკლესიისა, რომელმაც დაიფარა სარწმუნოება ხალხისა მრავალ-გვარ გაჭირვებისა და ცვლილების დროს.

დიახ; თხუთმეტი საუკუნე ივერიის ეკკლესია იბრძოდა სარწმუნოებისათვის სხვა-და-სხვა ლათინთა განსაცდელის წინააღმდეგ, სხვა-და-სხვა მთელი ქვეყნის დამპყრობელთა ხალხის გროვასთან, რომელნიც ყოველი ღონის ძიებით ავრცელებდნენ ყორანის სწავლას და ცეცხლის თაყვანის-ცემას და რომელთაც ყოველგან, სადაც გაიარეს, დააჩინეს კვალი შ-მუსვრისა, ჩინგის-ხანის, თამერლანის, ჯალალდინის, შჰახ-აბაზის და სხვათა გულ-გაქვავებულ ხალხების გროვასთან. ამ საშიშართა პირთა ცეცხლსა და იარაღს ქვეშ ჰკვნესოდა და სუსტდებოდა ივერიის ეკკლესია, რომელსაც ირგვლივ ქრისტეს მტერნი შემორტყმულნი ჰყავდა და რომელიც წარმოადგენდა ხოლმანდს ზღვაზე და მოელოდა ყოველთვის შთანთქმას ველურთა ხალხთაგან, ღვთის ეკკლესიის მტერთა ტალღებისაგან. მაგრამ შემუსვრა და დანთქმა ამა ხომალდისა მათ ვერ შეიძლეს. ღვთაებრივმა მმართველმა ამა ხომალდისამ—უფალმან ჩვენმა იესო ქრისტემ, ლოცვითა ყოვლად წმიდისა დედისა თვისისათა, ეს ხომალდი—საქართველოს ეკკლესია დაიცვა უვნებლად ამ ქარიშხალთა და ღელვათაგან. ის ყოველთვის აღადგენდა ღირსთა და მამაცთა მწყემსთა და არქიელთა უძლეველის ძალით—სარწმუნოებითა და სიყვარულითა ქრისტესადმი და მათ ერთად საქართველოის ხალხთან დაიცვეს თვისი სიწმიდე, საღმრთო დროშა თავისი მამულისა—სარწმუნოება ქრისტესი. ჭეშმარიტად ივერიის ეკკლესია მოგვაგონებს ჩვენ კავკასიის სიმაგრეთა და მის მცხოვრებთა ხალხის ჭეშმარიტ მამულის-შვილობას! და ეს სიმაგრე დამკვიდრებული იყო ისეთ საფუძველზე, რომელიც უმტკიცესი და უმაგრესია თვით კავკასიის სიმაგრეებზე, ესე იგი, მათ ღირსთა მწყემსთა დასსზე, წმიდათა მოღვაწეთა და ქრისტეს მოყვარეთა ხალხთა ზედა.

მაგრამ სასტიკი ბრძოლა არ თავდებოდა უმსხვერპლოთ. მიუცილებელი შედეგი ამისთანა ბრძოლისა იყო ხალხის სხვა-და-სხვა წყლულებანი, ძალის გამოლევა, ზოგიერთი არეულ-დარეულება .. ამისთანა მდგომარეობაში მყოფი ივერიის ეკკლესია შეუერთდა დიდ რუსეთის ეკკლესიას. რუსეთის ეკკლესიასთან შეკავშირების შემდეგ საქართველოს ეკკლესია თან-და-თან, ცოტ-ცოტად ეძლევა კეთილ-მდგომარეობას; გარნა მრავალი შრომა და ღვაწლი მოითხოვება როგორც მწყემსთაგან, აგრეთვე სამწყსოთაგან, რომ ჩვენმა საქართველოს ეკკლესიამ მიაღწიოს სრულს კეთილ-მდგომარეობამდისინ.

მძიმე ტვირთი,—ტვირთი შრომისა და მწუხარებისა, ელის აქ ყველა მოწოდებულთ მწყემსთ-მთავრული სამსახურისათვის.

და აი მე მცირე მოწოდებულ ვარ მწყემსად გურია-სამეგრელოის ეკკლესიისა, რომელიც ნამეტნავად საჭიროებს კეთილ-დაწყობილებას. შიში და კრთომა შეიპყრობდა დიდთა წინასწარმეტყველთა და მოღვაწეთა ეკკლესიისათა, როდესაც ისინი მოიწოდებოდნენ ღვთის განგებულებით დიდისა და ძნელისა ღვთის საქმის მსახურებისათვის. ურწილ მეტად შიშმა და კრთომამ შემიპყრო მე, როდესაც მოვიფიქრე ჩემი უძლურებაც და სიმძიმე ტვირთისა, რომლისთვის მიწოდებულ ვარ მივიღო და ვმწყსო სამწყსო, თუმცა ჩემგან ცნობილი, მაგრამ გარეშემორტყმული ფანატიკთა ალკორანის მქადაგებელთაგან ერთის მხრით და სარწმუნოებისადმი გულ-გრილობით, ურწმუნოების და გარყვნილების მთესვართაგან მეორეს მხრით.

გარნა მოვიგონებ რა ღვთაებრივ აღრჩევის შემთხვევას მოციქულებრივ სამსახურისათვის, მე, სასოებელმა ღმერთზე, რომელიც მიხსნის მე სულმოკლეობისაგან და ღელვისაგან,—გარდავსწყვიტე დავემორჩილო დიდი ხელმწიფის და უწმიდესი სინოდის ნებას და მივყვე მათ ხმას. მათ მოწოდებაში მე მესმის ხმა ღვთაებრივი მწყემსთ-მთავრისა, რომელმანც აღირჩია სამსახურებლად თვისისა არა ბრძენნი ამა ქვეყნისანი, რომ შეარცხვინოს სიბრძნე, არამედ უძლურნი ქვეყნისანი, რომ წარმოაცალიეროს ძლიერნი და აღამაღლოს მდაბალნი. სრულის სიმდაბლითა და ცოდნითა თვისის უძლურებისა, სარწმუნოების და სიყვარულის აღთქმითა უფლისადმი, მოვიხრი თავსა აღებად მძიმე ტვირთისა, ეპისკოპოსის სამსახურისათვის და ვევედრები უფალსა ღმერთსა, რათა მან მქნას მე მუშაკად თვის ყანასა შინა დაუზარებლად. ვევედრები მას, რათა ღირს მყოს მე იმა გუნდისა, ივერიის ეკკლესიის წმიდათა, რომელთაც თუმცა არ ჰქონდათ სიმდიდრე სწავლისა, მაგრამ, შემკობილნი წმიდა სარწმუნოებითა და სიყვარულითა, სძლევდნენ ამა ძალითა ქრისტეს მტერთა და დაიცვეს ივერიის ეკკლესია დანთქმისაგან ყოველ გვარი ჭირის და განსაცდელისაგან.

ჩემს ლოცვასთან გადმოვლენისათვის ჩემზედა ეპისკოპოსობის მადლისა და მონიჭებისათვის ძალთა ღირსეულად მსახურებისა,—გევედრებით თქვენც ყოვლად უსამღვდელოესნო მწყემსთ-მთავარნო და მამანო შეაერთოთ თქვენი ლოცვანი, ხოლო შენ, მწყემსთ-მთავარო საქართველოის ეკკლესიისავ, პირველ გევედრები არ მომაკლო ხელმძღვანელობა, განსაკუთრებით პირველად ჩემის მსახურებისა. შენი აქნომამდის ჩემდამი დაუცხრომელი სიყვარული, რომელიც მოქმედებდა ჩემს ეპისკოპოსად აღრჩევისათვის, წინ დია ჩემთვის შემდეგი დღისთვისაც, რომ შენ არ მომაკლებ მე შენს სიყვარულს და არასოდეს არ მეტყვი უარს კეთილ-რჩევაში».

სამშაბათს, **25** მარტს, სიონის საკრებულო ტაძარში შესრულდა კურთხევა ახლად სახელ-წოდებულის არქიმანდრიტის გრიგორისა. კურთხევის წესი შეასრულეს: მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესმა არქიეპისკოპოსმა პავლემ, საქართველოს ექსარხოსმა და ყოვლად სამღვდელო ეპისკოპოსებმა: იმერეთისამ გაბრიელმა, გორისამ ალექსანდრემ და ალავერდისამ ბესარიონმა. ამ დღეს აუარებელი ხალხი დაესწრო ეკკლესიაში და ტაძრის გარეშეც ბევრი ხალხი იდგა. როცა სიონის ტაძარში მობრძანდა მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესი ექსარხოსი, ყველა მღვდელ-მთავრები გამოვიდნენ და დასდგნენ საინახეზე, სადაც იდგა ოთხი კათედრა. ერთი მათგანი დაიჭირა მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესმა ექსარხოსმა, მეორე იმერეთის ეპისკოპოსმა გაბრიელმა; აქეთ-იქით მათ გვერდით დაბრძანდნენ ეპისკოპოსნი გორისა და ალავერდისა. ამის შემდეგ დაიწყო წესი კურთხევისა. სინოდალნი კანტორის წევრნი მმ. მაკარიმ და ქესარიმ, დაწესებულ დროს, გამოიყვანეს საკურთხევლიდამ მ. არქიმანდრიტი გრიგორი ეპისკოპოსთა კრების წინაშე. პროტო-დიაკონმა ხმა მაღლივ წარმოსთქვა, რომ ეკურთხება ეპისკოპოსად არქიმანდრიტი გრიგორი, რომელმაც მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესის კითხვაზე: «როგორ აღიარებ სარწმუნოებას», წაიკითხა ყველასა გასაგონად სიმვოლო მართლ-მადიდებელი სარწმუნოებისა. პროტო-დიაკონი დრო გამოშვებით, როდესაც გალობდნენ დაწესებულ საეკკლესიო საგალობლებს, იმეორებდა იმავეს ორჯელ, და სარწმუნოების აღსარების ორ კითხვაზე ახლად ეპისკოპოსად სახელ-წოდებულმა წაიკითხა მართლ-მადიდებელი სარწმუნოების აღსარება და ფიცი, რომ სინამდვილით და შეუცვლელად შეასრულებს ყოველივეს, რაც დაწესებულია მოციქულთა კანონებით და ეკკლესიის ზეგარდმო მოცემით.

ეს წესი გათავდა მრავალ-ჟამიერობითი მოხსენებით ხელმწიფე იმპერატორის, ხელმწიფე იმპერატრიცის და ხელმწიფე ცესარევიჩის და მთელი სამეფო სახლობისა, მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესის ექსარხოსის პავლესი, მთელი წმიდა კრების და ახლად ეპი კოპოსად სახელ-წოდებულის არქიმანდრიტის გრიგორისა. ლოცვის შემდეგ დაიწყო წირვა, სახარების გამოსვენების შემდეგ შესრულდა არქიმანდრიტის ეპისკოპოსად კურთხევის წესი. წირვის შემდეგ მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესი ექსარხოსი გამოვიდა საკურთხეველიდამ, მას გამოყვნენ ყველა ეპისკოპოსები, დადგნენ საინახეზე და სანამ ახლად ნაკურთხს ჩაბარებდა სამღვდელ-მთავრო კვერთხს, წარმოსთქვა გრძნობით სავსე სიტყვა, რომელიც მიქცეულ იყო ყოვლად სამღვდელო გრიგორისადმი. აი ეს სიტყვა:

«ყოვლად სამღვდელო ეპისკოპოსო გრიგოლი! თავადნი წარმართანი, უთხრა უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ წმიდათა თვისთა მოციქულთა, უფლებენ მათზედა და დიდ-დიდნი ხელმწიფებენ მათზედა, გარნა ჩვენ შორის და ნუ იქნება ესრედ: არამედ რომელსაც სურდეს თქვენ შორის უფლად ყოფნა, იყავნ თქვენდა მსახურ. და რომელსა უნებს წინაყოფაი, იყოს იგი თქვენდა მონაი. რადგან ძე კაცისა არა მოვიდა, რათამცა იმსახურა, არამედ მსახურებად და მოცემად სული თვისი სახსრად მრავალთა თვის (მათ. 20, 25—28). თავის ქვეშევრდომებთან—სამწყსოსთან თავის ამაღლება, არა ხმარება მათის ძალის და სხვა და სხვა საშუალებათა თავის სასარგებლოდ, უმეტესად არა მათი შევიწროება მზგავსად წარმართა და ურიათა თავადთა უნდა იყოს გამომხატველი მოციქულებრივი და ეპისკოპოზური მოვალეობისა ქრისტეს ეკლესიაში. არა, ეს უფლება უნდა გამოცხადდეს სიმდაბლეში, თავის სამწყსოს სასიკეთოდ მსახურებაში, დაუღალავ შრომაში, თავის განწირვაში, რათა მზგავსად ქრისტესა, მზად იყოს დასდვას სული თვისი თავის მოყვასთა ხსნისათვის. და რამდენათაც მაღალია სამსახური, რამდენათაც მაღალია რომელიმე უფლება ეკლესიაში, მით უფრო დიდი სიმდაბლით, მოთმინებით, შრომის მოყვარეობით და თავის შეწირვით უნდა განსხვავდებოდეს ამ უფლების მექონე. ეპისკოპოზი, რომელიც უფრო ემზგავსება ეკლესიის თავს ქრისტეს თავის უმაღლესი უფლებით, მოვალეა უფრო მიემზგავსოს მას სამსახურში, შრომაში და თავის განწირვაში. და რა მიუწოდებელი-სიმაღლის ხარისხით იყო აღჭურვილი ამ თვისებაებით უფალი ქრისტე! თავადმა ქვეყნისამა (ის. 9—6) უფალმა უფლებათა და მეუფემ მეუფეთა (გამოცხ. 17, 14), უფალმა ყოველისა მპყრობელმა (გამოცხ. 11, 17, ღმერთმა ძლიერმა (ისაია 9, 6),— თავი თვისი დაიმდაბლა და ხატი მონისა მიიღო და მზგავს კაცთა იქმნა (ფილის. 2, 7). მხოლოდ შობილი ძე ღვთისა (იოან. 1, 18). რომელი იგი დაადგინა მკვიდრად ყოველთა (ებრ. 1, 2),— იგი სიყრმეში და ჭაბუკობაშიაც ემორჩილება მშობელთა და მათ ქვეშე არაფრით რ გარჩევა მონისაგან (გალატ. 4, 1,2). იგი, როგორც მონა (ლუკ. 14, 17—24) თავისი ზეციერი მამისა, თავის საზოგადო მსახურების დროს, მიუწოდებს ცოდვილ კაცთა ნათესავსა სერობასა მას ცხოვრებისასა,— იწოდებს, აუწყებს რა მათ ყოველგან თავის სწავლას, ვიდრე ოფლადდმე და საშინელ დასუსტებამდე. იგი როგორც მონა ბანს ფეხთ მოწაფეებს (იან. 13, 3—17; განიყიდება გამცემლისაგან ოცდა ათ ოქროდ—მონის ფასად (გამოს. 21. 32); ნებდება თვით სამარცხვინო ჯვარცმით სიკვდილზე — მონის სიკვდილზე. რა გამოუთქმელი მაგალითია მორჩილებისა, მოთმენისა, მოღვაწეობისა და თავის უარის ყოფისა. ამ მოღვაწეობაში, რომელიც შესრულდა ქვეყნის ხსნისათვის, უფალმა დაგვიტოვა მაგალითი, სახე განსაკუთრებით ჩვენ—ეპისკოპოსებს და ითხოვს ჩვენგან, რათა მივბაძოთ ამ მაგალითს და ჩვენც ვყოფდეთ (იოან. 13, 15).

შენ თავადმა, სამეგრელოს მფლობელ თავადების შთამომავალთაგანმა, საყვარელო ძმაო, სიყრმიდგან შეიყვარე ქრისტიანული მორჩილება. ქვეყნიურ დიდებას შენ ამჯობინე მოღვაწეობა მორჩილებისა და მონაზნური მორჩილება. და უკვე დიდი ხანია, რაც ეწევი ქრისტეს უღელს,—მუბუქს და ტკბილს (მათ. 11, 30) ქრისტეს ჭეშმარიტ მიმდევართათვის, რომელიც მაგრდება მადლითა, ხოლო არა მსუბუქი შეუძლებელი კაცის ხრწნილი ძალისაგან. გარნა ღმერთი, რომელიც მიხედავს სიუძლურესა მონათა თვისთა, ღმერთი, რომელმაც მოხედნა გასაოცარ სიმდაბლესა უწმინდესი მხევლისა თვისისა ქალწულის მარიამისას, რომელმაც ახარა მას

ანგელოსის პირით, რომ მისგან დაიბადება ღმერთი და კაცი, რომელმაც ჰყო იგი ღვთის მშობლად (ლუკ. 1, 26—38, 48),— ღმერთმა მოხედნა შენ სიმდაბლესაც. მას თან და-თან აჭყავდი შენ ერთი სიმაღლიდამ მეორეზე ეკლესიურ-მსახურებაში— და აი დღეს აგიყვანა შენ ეპისკოპოსის ხარისხზე. ეკრძალებოდე, საყვარელო ძმაო, რომ ამ სიმაღლეზე ცოდვისაგან თავ-ბრუ არ დაგესხას! ეკრძალე, რომ ამ სამსახურში არ შეგიპყროს შენ სულმა მთავრობის მოყვარეობისამ, მედიდურობისამ, ტყვილად მყოფობისამა, ანგარებისამა, თავის ხელქვეშე უკადრისობისამან. გახსოვდეს, რომ ეპისკოპოზის სამსახური ყველა სამსახურზე ნამეტნავად უნდა აღბეჭდილ იყოს მორჩილებითა, დაუღალავი შრომითა, მამაშვილურის ყურადღების გამოჩენითა სამწყსოს საჭიროებისადმი, თავის განწირულებითა,— და ამით უნდა გამოიხატებოდეს მაცხოვარებითი ქრისტეს სამსახური. გახსოვდეს, რომ ჩვენ არ უნდა ვიქცეოდეთ მზგავსად ამა ქვეყნის მთავრისა-ეშმაკის შეგონებათა (იოან. 16, 11)— რომელიც გვიტაცებს ჩვენ სამგზითი გულის თქმაში: სხეულის და თვალის გულის თქმაში და ამპარტავნებაში (იოან. 3, 16); არა, ჩვენ უნდა მივყვეთ შთაგონებასა ქვეყნის თავადის (ისა. 9, 6), ქრისტესა, რომელიც მოითხოვს ჩვენგან მოთმინებას, უანგარობას და სიმდაბლეს.

თვით ნიშნები ეპისკოპოზის მსახურებისა, რომელიც დღეს ჩვენი ზომიერებით გენიჭება შენ თვით ეკლესის თავისაგან (ეფეს. 4, 11) და სულის წმინდისაგან (საქმე წმიდ. მოციქ. 20, 28)— და იყოს შენთვის მოსაგონებლად შენი მოვალეობისა, შენდა თანამდებობათა. ეპისკოპოსის თავსახურავი (გამ. 28, 37), განმამშვენებელი თავისა შენისა, გამოხატავს ქრისტეს ეკლის გვირგვინს, რომელმაც განანათლა თავნი ჩვენნი ჩვენი გონებით და ფიქრით. და რათა მოგაგონოს მან შენ მოვალეობა, რათა თვით დაიცო და სხვასაც ამცნო დაცვად სიწმინდესა შინა თავის აზრი და თავის განზრახვანი და შესწირონ ისინი სასიკეთოდ თავიანთი სამწყსოისა და დაიცვან თავის თავი და სამწყსო ისართაგან ბოროტისა ცხოვრების ჩაფხუტით (ეფეს. 6, 17)— ცხოვნებისადმი მზრუნველობით. ომოფორი, რომელიც შენზე დადებულ არს და იყოს შენთვის მოსაგონებლად მოვალეობისა, მზგავსად ქრისტესა, მოსძებნო ყოველი დაკარგული სულიერი ცხოვარი და მიიყვანო ზეციერ მამასთან (მათ. 18, 12—14). საკკოსმა მოგაგონოს შენ ქრისტეს განკიცხვის სამოსი, რომელმაც შეგვმოსა ჩვენ ცხოვრების და სიხარულის სამოსითა,— და სამოსითა განმართლებისათა და შენი მოვალეობა არის სიმდაბლით შეიმოსო და სხვანიც შემოსო სიმართლითა, სიმართლის ამჯარითა. ჴანაგია და ჯვარი, დაკიდებულნი შენს გულზე, და მოგაგონებდნენ შენ შენს მოვალეობას, დაუცხრომელად იტარებდე რა გულსა შინა თვისსა ჯვარცმასა. ჯვარს აცვნა ხორცი თვისი ვნებითურთ და გულის, თქმი-თურთ (გალატ. 5, 24 და ყოველის გულით მიჭბაძო სიწმიდეს და სიმდაბლეს ღვთის მშობლისასა და ესევე ასწავო სხვათაცა. მანტია ეპისკოპოსისა თავის სჯულის ფიცრებითა და წყაროებითა და მოგაგონებდეს შენ ქრისტიანული სიბრძნის მოყვარების მოვალეობას, მასწავლებლობის მოვალეობას გამოამდინარო თავის თავიდგან მდინარენი ცხოველის წყლისა— სწავლისა და მადლისა (იოან. 7, 28—39), მოვალეობას იტვირთო თვის მხარია ზედა ფრიად ძნელი მოღვაწეობა ეპისკოპოზისა, რათა შეჭკრიბო თავის მფარველობის ქვეშ სულიერ მტერთაგან შევიწროებულნი, ყველა შენი სამწყსონი, ვითარცა ფრინველი შეჭკრებს თავის ბრთების ქვეშე თავის ბღარტთა (მათ. 23, 37). კრეიალეისონი, მოცემული შენდა ხელში, და მოგაგონებდეს შენ ლოცვის მოვალეობას და მოვალეობას დაუცხრომლად იქონიო და იხმარო საცხონებლად თავისა თვისისა და ხამწყსოთა სულიერი მახვალი, რომელიც არის სიტყვა ღვთისა (ეფეს. 6, 17). სამღვდელ მთავრო კვერთხმა და მოგაგონოს შენ მოვალეობა, რათა შეიძინო შენთვის სიბრძნე გველისა, მაგრამ უგესლო. შენი ღვთის მოსაწონი ცხოვრების სახე და იქმნეს დამრიგებელი მათთვის, რომელთა გაამოს ცადეს ცოდვის წყლულება სულიერი გველისაგან, მზგავსად იმისა, როგორც მაცხოვნებელი იყო ებრაელთათვის, რომელნიც ნაგებენ იყვნენ გველთაგან, შეხედვა გამოხატული გველისა, ამაღლებულის მოსეს მიერ უდაბნოში, ხოლო მით უმეტესად ვითარ მაცხოვნებელია ყველა ჩვენთვის სარწმუნოებით შეხედვა ჯვარზე ცმელისა ყოვლად მოხერხებულის— სიტყვისა, რომელმაც

შემუსრა ჯვარითა თავი გველისა, რომელიც ატყუებდა მთელს ქვეყნიერებას (გამოც. 12, 4). და იყოს შენთვის კვერთხი ეს მოსაგონებლად შენის მოვალეობისა— და შენც შენს სიცოცხლეში დაეურდნე მას და სამწყსოსაც ასწავე დაურდნობა ყოვლად შემძლე ღვთის ძალაზე. დაეურდნობი რა ეპისკოპოსის უფლების და მადლის ამ კვერთხზე: უძლურნი სარწმუნოებასა შინა განამტკიცე სულიერად; ურჩნი და შეუპოვარნი ამხილე, დაიმორჩილე და გაასწორე; სარწმუნოების და ცხოვნების მტერნი სულიერად შემუსრე, როგორც ჭურჭელნი იგი მეკეცეთაგანი (განცხ. 2, 24).

ეხლა მიიღე ჩემგან კვერთხი ესე და ქრისტეს ჯვარის ნიშით აკურთხე წმინდა ტაძარში შენ წინაშე მდგომარე მართლ-მადიდებელი ხალხი.

საქართველოს საეკლესიოში მრავალჯერ შესრულებულა ეპისკოპოსის ხარისხზე აყვანა სხვა და სხვა პატივ-ცემულთა და ღირსთა პირთა. თვითონ ჩვენა, ამ სტრიქონების დამწერი, ღავსწრებივართ სამჯერ ხირიოტონიას აღსრულებას, მაგრამ არასოდეს და არც ერთზე არ შეგვინიშნავს ის სასიამოვნო და გასაოცარი მთელი საზოგადოების აღტაცებითი თანა გრძნობის და სიამოვნების გამოცხადება, რომელიც საზოგადოებაში ჩვენ შევნიშნეთ მ. არქიმანდრიტის გრიგორის ეპისკოპოსად კურთხევისა გამო. არ დარჩენილა, ვგონებთ, არც ერთი თავად-აზნაური, რომელთაც თავიანთი წარმომადგენლების პირით წერილებით ან ტელეგრამებით არ გამოეცხადებიოს დიდი სიხარული და მილოცვა ახლად ხელდასხმული ეპისკოპოსის გრიგოლისადმი. ჩვენ წინ გვიწყვია სამას ორმოცდა ათი მისალოცავი ტელეგრამა, რომლებიდგანაც ცხადათ იხედება საზოგადოების სიხარული და სიყვარული მის ეპისკოპოსად დანიშვნისა გამო. ვსწუხვართ, რომ უადგილობისა გამო ვერ ვბეჭდავთ ამ ტელეგრამებს ჩვენს გამოცემაში. მისალოცავი წერილების რიცხვი კიდევ უფრო მრავალია. ჭეშმარიტად ბედნიერია ის კაცი, რომელსაც მთელი საზოგადოების ამისთანა სიყვარული დაუმსახურებია, მაგრამ ეს ბედი ყველას არ ხვდება წილად, რადგან საზოგადოების ამისთანა სიყვარულის დასამსახურებლად საჭიროა კაცს ჰქონდეს ის იშვიათი მიმზიდველი ძალა, რომელიც განგებიდამ ენიჭებათ მხოლოდ მაღალ ბუნების და მშვენიერ თვისებათა მექონე გვამთ. ბედნიერია სწორეთ ის სამდვდელოებაც, რომელსაც ენიშნება ამისთანა პირი ეპისკოპოსად. საქმის ყოველი მხრივ კარგად წაყვანისა თვის აუცილებლად საჭიროა სიყვარულობითი დამოკიდებულება მეუფროსეთა და ქვეშევრდომთა შორის. ყველაზედ ნამეტნავად ეს საჭიროა არის სასულიერო წოდებაში.

ჩვენ თამამად მიულოცავთ გურია-სამეგრელოის სამდვდელოებას, რომ მათი ახალი მწყემსთ-მთავარი უხვად აღჭურვილია ყველა იმ კეთილ სათნობაებით, რომელნიც ნერგვენ სამწყსოში საერთიერთო ქრისტიანობრივს სიყვარულს, მშვენიერებას და ჭეშმარიტებას.

წერილი რედაქტორთან.

მ. რედაქტორო!

ჩემი დანიშვნისა გამო ზურია-სამეგრელოის ეპარქიის ეპისკოპოსად, მე მრავალი მოსალოცავი ტელეგრამები და წერილები მივიღე როგორც საქართველოს ყველა კუთხეებიდამ, აგრეთვე შორეული მხარეებიდგანაც, როგორც ახლო და მცნობი პირებისაგან, აგრეთვე ისეთ პირებისაგანაც, რომელთაც მე სრულებით პირადად ვერ ვიცნობ. ჩემი პირ-და-პირი მოვალეობა იყო მაშინვე უგულითადესი მადლობა შემეთვალა მომლოცველთათვის ტელეგრამებით და წერილებით ამ ჩემთვის ძვირფას მოლოცვაზე, მაგრამ, ჩემდა სამწუხაროდ, ის საქმეები და მზრუნვე-

ლობანი, რომლებსაც მოითხოვს ჩემი ეხლანდელი მდგომარეობა, ნებას არ მაძლევენ, რომ აღვასრულო ეს. ამიტომ გთხოვთ თქვენ, მ. რედაქტორო, მომეცით შეძლება, რათა თქვენის პატივცემულის გამოცემის საშუალებით გამოუცხადო ამ გვარ პირთა ჩემი უგულითადესი მადლობა მათი წრფელი თანაგრძნობისა და კეთილ სურვილის გამოცხადებისათვის.

გრიგორი, ეპისკოპოსი
გურია-სამეგრელოისა.

26 მარტს, 1886 წ.
ქ. თბილისი.

ორ კლასიანი სასწავლებლის დაარსებისა გამო დაბა საჩხერეში.

უნდა ვაღვიაროთ, რომ ზნეობის და გონების აღმამაღლებელი იარაღი სწავლა-განათლებაა. საქართველოში, სასიხარულოდ ჩვენდა, ფრიად მიისწრაფვის ახალ-თაობა განათლებისადმი; მაგრამ, ამ მისწრაფებას სამწუხაროდ, უხვდება წინ იმისთანა გარემოებაები, რომელნიც ელობებიან ახალ-თაობას განათლების გზაზედ. ერთი ამ გარემოებათაგანი არის სასწავლებლების სიმცირე. მართებლობა ზნეობით ვალდებულია, რომ ხალხში მოფინოს სწავლა-განათლება, მაგრამ, მას თუ საზოგადოებაც არ მოეხმარა, იგი მთლად ვერ აკმაყოფილებს ამ უწმიდეს კაცობრიობის აღმამაღლებელს მიზანს. საქართველოში რომ სასწავლებლები ცოტანი არიან და სწავლის მსურველნი მრავალნი, ამაზედ ყველა დამეთანხმება, მაგრამ საზოგადოება კი ჯერ-ჯერობით ყურადღებას არ აქცევს, რომ მან მისცეს სწავლის მსურველებს შემწეობა და თავისი ხარჯით გახსნას ორიოდე სასწავლებელი (ჩვენ აქ სახეში გვყავს თავად-აზნაურობა). ჩვენში სამღვდელოება და გლეხ-კაცობა ათჯერ მეტს ხარჯამს განათლებისათვის, ვინემ თავად-აზნაურობა, თუმცა ეს უკანასკნელი ნივთიერათ ბევრად წინ სდგას პირველებზედ. ავიღოთ მაგალითისათვის საჩხერის განყოფილების სამივე წოდება. თვითოეული ეკკლესიის კრებული იხდის სასულიერო სასწავლებლის სასარგებლოთ წლიურათ 20·35 მან.; გლეხ-კაცობაში თვითოეული მეკვამური იხდის 50 კაპ. სასოფლო სკოლების შესანახავად და თავად აზნაურობა ერთ კაპეიკსაც არა, როდესაც მათთვის დიდი ხნიდამ საჭირო იყო სასწავლებლის დაარსება დაბა საჩხერეში, რადგან მათ ძლიერ შორს აქვსთ ქუთაისის და სხვა ქალაქების სასწავლებლები და ამ მიზეზით მათ მეტის-მეტათ უძნელდებათ, რომ მისცენ თავიანთ შვილებს პირველ-დაწყებითი სწავლა მაინც. ზოგიერთა პირებმა ამ ხუთმეტი წლის წინედ მოინდომეს დაეარსებიათ დაბა საჩხერეში პირველ დაწყებითი სასწავლებელი, მაგრამ მათმა ცდამ ამაოთ ჩაიარა. წარსული წლის ენკენისთვის რვას მობრძანდა დაბა საჩხერეში მათი ბრწყინვალება კავკასიის მთავარ-მმართველი თ. დონდუკოვ-კორსაკოვი, რომელსაც რამდენიმე პირმა მიართვა თხოვნა, რათა დაბა საჩხერეში დაეარსებიათ სასწავლებელი და მასთან მთავრობას შემწეობაც სთხოვეს. მისმა ბრწყინვალებამ ამ თხოვნას ჯეროვანი ყურადღება მიაქცია; სასწავლებლის დაარსების ნებაც მოუვიდა საზოგადოებას და ამ სასწავლებლის შესანახავად ყოველ წლიურათ ათასი მანეთი, მაგრამ სახლი და ადგილი სასწავლებლისთვის კი საზოგადოებამ უნდა მოიპოვოს, რაზედაც ადმინისტრაციამ მოიწვია თავად-აზნაურობა, მაგრამ იგი ძლიერ გულ-გრილათ მოეკიდა ამ საქმეს. საზოგადოებამ აღირჩია კომიტეტი, რომელმაც უნდა იზრუნოს სახლის და ადგილის მოპოვებისათვის, მაგრამ ჯერ არც არაფერი კომიტეტს გაურიგებია. ჩვენ ერთს საშუალებაზე მიუთითებთ ხელს კომიტეტს: განსვენებული თ. ნესტორ წერეთელი სიცოცხლეში ბევრს ეუბნებოდა, რომ იგი მისცემდა საჩხერის საზოგადოებას სახლს და ადგილს სასწავლებლისათვის, მაგრამ მას სიკვდილმა მოუსწრო და თავისი აზრი ველარ მოიყვანა სისრულეში. ჩემის აზრით კომიტეტი რომ მიმართავდეს განსვენებულის მემკვიდრეებს, შეიძლება, რომ სულ მუქთად თუ არა, იაფ ფასათ მაინც დაუთმონ განსვენებულის მიერ აღთქმული სახლი და ადგილი. ერთმა პირმა მარწმუნა, რომ ერთ მემკვიდრეთაგანს კიდეც გამოუცხადებია სურვილი, რომ თავის წილს მუქთად დაუთმობს სასწავლებელს.

ამასთანავე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქუთაისის გუბერნიის არც ერთ კუთხეში ისე მძიმე ნაბიჯით არ მიდის სწავლის საქმე, როგორც საჩხერის კუთხეში. ამისთვის ზნეობით და გონებით ვალდებულია ზემო ხსენებული კომიტეტი, რომ მათდამი მინდო-

ბილი საქმე შეასრულოს და მუყაითობა გამოიჩინოს. ეხლა, თუ საქმე წაგვიხდა, დიდი ხანი გაირბენს, რომ სახერეში სასწავლებელი ვერ გავხსნათ.

მართალია, რომ იმისთანა საქმე, როგორიც არის სწავლა-განათლების საქმე, მოითხოვს ნივთიერ მსხვერპლს, მაგრამ ამ შემთხვევაში უკან დახევა გასაკიცხი იქნება, მით უმეტეს, რომ მართებლობაც შემწეობას გვაძლევს ამ საქმეში.

ითხვისის ეკკლესიის მრევლის მღვ. ი. წერეთელი.

ცოტ-ცოტა ყველაფერზედ.

(გაგრძელება *).

არ არის არცა იოტის ოდენა საეჭვო, რომ საქართველოს ხელმწიფეების დროსა ჩერქეზები, ჩაჩნები, ღლიღვები და ოსები, აქეთ მცხოვრებელნი ყოფილან ქრისტიანები.

ჰკითხეთ ჩაჩანსა ან ღლიღვსა (ინგუშსა), რომელთაც ქართული არ იციან, როგორ არის იმათს ენაზედ:

პოსტ . . მოგიგებს: მარხა, მარხ.
ვოსკრესენიე — კირა, კირიდსა.
ნედელია . — კირა.
პონედელნიკ — ორშაოთ, ღლიღურად
ვტორნიკ . — შინ არა. [ორშაოთ.
პიატნიცა . — პაარსკა, პარასკ.
სუბბოტა . — შაბათ, შოთ.
ხვიაშჩენნიკ . — მოზღვარ.
ცურიცა . . — ქუათამ.
როტ . . . — ბაგა, ბაგიე.
დერევო . . — ხენ, ხე.
ჭასა (ცელი) — მანგალ (ნამგალი).
შაპკა . . . — ქუი.
ად . . . . — ჯოჯოხეთი, ჯოჯოხეთ.

ჯერ ამ ორიოდე სიტყვიდგანაც სჩანს ცხადად ამათი უწინდელი სარწმუნოება. ვერ იპოვნით ისეთს ჩერქეზის სოფელსა, რომ არ იყვეს რამდენიმე კომლი კაცი გვარად: შოგონოვი. ყველანი ამბობენ, რომ ესენი არიან ჩერქეზის მღვდლების ჩამომავალნი. მართლადაც, ჩერქეზებსა ჰქონიათ ქრისტეს სარწმუნოება მიღებული საქართველოდგან ოსების საშუალებითა. შოგენისა ანუ ჩერქეზული მღვდლის სახელი წარმოდგება ოსური სიტყვიდგან. ოსები ღვდელს ან მღვდელ-მონაზონს ეძახიან შაუჯინ (ე. ი. შავით მოსილი) ანუ საუჯინ, აქედგან საუგინ, შაუგინ შუგინ, შოგენ, შოგენუყო, შოგენოვ (შოგენაშვილი).

ქრისტიანობის ნიშანი საჩერქეზოში (ყაბარდოში) სხვაც ბევრია. რამდენიმე წლის წინად ყაბარდოში, მაღალი მთის წვერზე, რომელსაც ყურათას ეძახიან იპოვნეს კარგა მოზდილი ვერცხლის ჯვარი და გაგზავნეს თბილისის მუზეუმში. ამ ორი თვის წინად უპოვნიათ კიდევ, სხვა ნივთებს შორის, ჯვარი და წარუდგენიათ მთავრობისათვისა.

ყველასაგან პატივ-ცემული, აწ მიცვალებული, ჭაისინ ანზოროვი, ჩერქეზთ აზნაურიშვილი, იტყოდა ხოლმე, რომ უკანასკნელი ჩერქეზთაგანი ქრისტიანი მოკვდაო 1827 წ.

მართალია, თუ არა ეს, ვერ დაგიმტკიცებთ და ამბობენ, რომ რონაზრანის ღლიღვებმა ქრისტეს სარწმუნოება დააგდეს და მიიღეს მაჰმადის სჯული 1848 წ. უკანასკნელი მღვდელი ნაზრანში ყოფილა ცანციევი. აქაურების სიტყვითა ღვდელი ცანციევის შინ არა ყოფნის დროს ღლიღვებმა თურმე მოსტაცეს ცოლ-შვილი და შამილს მიჰგვარეს ტყვეთა და ამ დღიდგან დამკვიდრდა აქა მაჰმადიანობა.

ეხლაც ბევრი ღლიღვია, რომელნიც იძახიან, რომ ძალიან კარგად გვახსოვსო ის დრო, როდესაც ღორის ხორცს ისე ვსჭამდითო, როგორც ეხლა ცხვრის ხორცსაო.

რადგანაც ამ ქვეყნებში მკვიდრი შენობა არ იციან, ამის მიზეზით არსად არ ეტყობა უწინდელი საყდრები. აქ სახლები აქვსთ წნელისა, როგორც თქვენში საბრძლები, მხოლოდ გალესენ ხოლმე აყალო მიწითა სითბოს გულისათვისა. ცხადია, რომ ამისთანა შენობის დაქცევის შემდგომ, რა დაეტყობა.

ყველაზედ მკვიდრი ქრისტიანები აქეთ მხარეზე იყვნენ ოსები, მაგრამ ბევრმა მათგანმაც მიიღეს მაჰმადიანობა. რომელს სოფლებშიაც იყვნენ ოსები კეთილ-შობილნი: ალდარები, ბადელიძენი, სარგისიძენი, ბიგუაძენი, ის სოფლები გადუდგნენ ქრისტიანობის სჯულსა; მაგალითად სოფლები: ბესლანი, ზილგი, ქარჯინა, ზამანყული, შენაევისა, დონიფარსი, ახალ მაჰმადიანთა სოფელი, ქორა და დურდური. სხვანი კი როგორღაც მოარჩინეს. ღლიღვთა-

*) იხ. «მწყემსის» № 9,

განი მხოლოდ ერთი კაცის მეტი არავინ არის ქრისტიანი. შესანიშნავი ეს არის, რომ შამილის დროს არა ყოფილან მაჰმადის სჯულზე ისე მამჭიმნე როგორც ამ უკანასკნელს დროში შეიქმნენ. ჯერ ამ თხუთმეტი წლის წინად ჩაჩნები და ღლიღვები მაგდენს არაფერს დასდევდნენ მაჰმადიანობასა; ამათ მოსწონდათ მხოლოდ ზოგიერთი თავისუფლება, რომელსაც ხედავდნენ უზრდელი მოლლებისაგან, მოსწონდათ მრავალ-ცოლობა, ადვილად ცოლქმრობის მოშლა, უმარხულობა და სხვა. იშვიათად თუ სადმე ნახავდით მეჩითებსა; ლოცულობდნენ მხოლოდ იმისთვის, რომ ყველას დაენახა სჯულზე მომჭიმნეობა. მაგრამ ამ ბოლოს დროს მაჰმადიანობა ძალიან მკვიდრდება. ოქმები გათავდა მაჰმადის სჯულის დასამკვიდრებლათა. თითქმის ყოველ სოფელში, სადაც უწინ არ ენახათ, გადმოსჭიმეს დიდროვანი და კარგი მეჩითები. სოფლებს მაიურტუპში, შალში, ურუსმარტანში, გუდერმესში თითო მეჩეთი დაუჯდათ ათას-ათას თუმნათა.

აგრეთვე საჩერქეზოში და ოსის სოფლებში მინარებმა (საიდგანაც მოლლა ყვირის) ამოყვეს თავი.—პარასკეობით (ჯუმა) ხალხითა გაიტენება ხოლმე მეჩეთები. მაშინ, როდესაც ჩვენი გლეხი კაცები კვირაობით დუქნის კარებში არიან ამოტუზულნი, აქ პარასკეობით მაჰმადს ევედრებიან. ვერც ერთს სოფელში აქ სასმელების დუქანს ვერ ნახამთ.

ჩაივლით საჩაჩნოში და ნახამთ გზის პირებზე, წყაროების მახლობლად, მოქსოვილს საბუდრებსა. რა არის ეს, ჰკითხამ ჩაჩანს. ეს საბუდრები არის სალოცავი ადგილი იმ ჩაჩნებისა, რომელნიც ადგანან ზიკრის წესსა (ზიკარლო), შემორაგვილი ადგილი იმისათვის აქვსთ, რომ იმ ადგილს, სადაც ისინი ლოცულობენ არ მოხვდეს ან პირუტყვის ფეხი ან ურწმუნო და უწმიდური ხალხისა.

მაინც და მაინც არ არის დასაჯერი, რომ ამათს სარწმუნოებასაც ძალიან ღრმად ჰქონდეს გადგმული ფესვები. ამისათვის, რომ ამათს ენაზედ არ არის ნათარგმნი ის წიგნები, რომელშიაც არის აღწერილი სჯულის საფუძველი. თითო ოროლა არაბულს ენაზედ ნათქვამი ლოცვა დასწავლილი ზეპირათა, საიდგანაც მეათედიც არ ესმის, არ წარმოადგენს სარწმუნოების სარძიკველსა.

ჩვენ რომ დაუკვირდეთ, ეს არის გასაოცარი, რომ ქართველი მღვდლებისაგან, რომ თავისი შრომა, მოხმარებული ამ ველური ხალხის მორჯულებაზე, როგორ დააბოლავეს ისე უსაფუძვლოდ. რატომ... ის მაინც არ წარმოიდგინეს, რომ საქართველოში წირვა-ლოცვა რო გაჩაღებულიყო ბერძნულს ენაზე და არა ქართულზედა, რითი დაბოლოვდებოდა ესა. მაშინვე უნდა მიმხვდარიყვნენ და გადმოეთარგმნათ წიგნები, ლოცვები, წირვის წესი და სხვ. ამათ ენაზედა და მაშინ სრულებით სხვა იქმნებოდა. რუსებს რომ არ გადმოეთარგმნათ საღმრთო წერილი თავიანთ ენაზედა, უეჭველია, რომ 200 წლის მანგოლების მფლობელობის შემდგომ რუსებს დაავიწყდებოდათ კიდეც, რომ ოდესმე ქრისტიანები ყოფილან.

ოსებთაგანიცა ამავე მიზეზით ძალიან ადვილად მიიქცენ მაჰმადის სარწმუნოებაზედა. მხოლოდ მთაში მცხოვრებნი ოსები, რომელთაც ჩერქეზები და ჩაჩნები არა ხვდებიან, დარჩნენ ქრისტეს სარწმუნოებაზედა.—მაგრამ, როგორც უცოდინარნი და უმეცარნი, არც ესენი არიან მკვიდრნი ამ სარწმუნოებაზედა. ზოგიერთი მოვლინება დიგორში ძალიან მკაფიოდ გვიმტკიცებს ამასა. რათა? იმავე მიზეზით, რომ წიგნი ამათ არ იციან, კითხვა ამათ არ იციან; წერა ამათ არ გააჩნიათ; ამათ ენაზედ არ არის გადმოთარგმნილი საღმრთო წერილი; მაშასადამე თავის ენაზედ არ შეუძლიანთ პატარაობითვე ლოცვას შეეჩვიონ. თუმცა ერთი წილი წირვის წესისა აქვსთ გადმოთარგმნილი, მაგრამ ამასაც თურმე იშვიათად ხმარობენ ეკკლესიებში და სლავიანურისას ესენი რას გაიგებენ.

დედა კაცი არის სარწმუნოების დამამკვიდრებელი და ღვთის სიყვარულის ჩამნერგავი. დედა-კაცებმა ამათში თავის სამშობლო ენის სრულებით არა იციან რა, მაშასადამე წირვა-ლოცვაზედ, რომ მივიდნენ, რა უნდა გაიგონ.

ერთს მღვდელსა ვკითხე რატო ოსურათ არა სწირამთ ხოლმე მეთქი? იმან მიპასუხა, რომ ჯერ ერთი ესაო, რომ მთელი წირვის წესი არა გვაქვსო ნათარგმნი ოსურს ენაზედაო; მეორე ისაო, რომ მე რუსული და ქართული წირვა, თუ არ ვივარჯიშე დამავიწყდებაო და საქართველოში რო გადამიყვანონო, მაშინ რაღა ვქნაო.

ასე და ამ ნაირად, როგორც მაჰმადიანნი, ისე ქრისტიანენი ამ ჩვენს მხარეს ერთ ნაირად და ერთს მდგომარეობაში არიან. მაშასადამე გარეგანს გარემოებაზედ არის ამათი საქმე დამოკიდებული...

ჩვენ ასე გვგონია, რომ საქართველოში მაინც მოძღვრებმა სარგოიანად უნდა მოიხმარონ ახალი კანონი ეკკლესიების სასწავლებლების გამართვაზედ

ულმაწვილი-თავობა შეჰკრიბონ და ასწავლონ წერა და კითხვა და ამასთან მისცენ დაბეჭდილი საღმრთო წერილი საკითხავად და შეაჩვიონ პატარაობითვე გალობასა ეკკლესიაში. აი წამალი რევენობის მოსპობისა და ქრისტეს სარწმუნოების დამკვიდრებისა.

—

ამას წინეთ ვიღასაც მოჰგონებოდა და წარმოეთქვა ის ამბავი, თუ შამილმა როგორ დასაჯა ჯერ თავისი მშობელი დედა და მერე თავისი თავი ღვთის ღალატისათვისა. ამ ნაირი მოქმედება ხალხს მართალია, დროებით გულს უმაგრებდა და თითქო სარწმუნოებაზედაც მტკიცეთ ამყოფებდა, მაგრამ, რადგანაც აქ მხოლოდ შიში მოქმედებდა და არა ხალხის რწმუნება, ამისათვის გუნებაზედ ძალიან მალე შემოეცალნენ ყველანი და იმისი დაწყობილი საქმე ბევრი სულ ამოიფხრო.

შარშან შემთხვევით ვიყავი იქა, სადაც იმამ შამილი ერთს დროს სუფევდა და სადაც ხალხის შესაშინებლად თავი გაიწკეპლა. ამ ადგილსა ჰქვიან ვედენო. ამისთანა მშვენიერს ადგილსა იშვიათად შეხვდება ადამიანი. ხულხულაუს ხეობა ერსენოის ზემოდგან შევიწროებული ტყიანი მთებითა.

ზემოთ ამ წყლის სათავეში გაგანიერდება და წარმოგვიდგენს სწორე ვაკე მინდორსა, რომელიც შეადგენს 650 დესეტინას, როგორც აქაურები ამბობენ. ამ მინდორს გარშემოუვლის ხევები ანკარა წყლიანი, საშინელი დახრამული ნაპირებით, ასე რომ ეს მინდორი ბუნებით გამაგრებული ციხესავით არის. უწინდელს დროში ალბათ ასასველელები ექმნებოდა აქა-იქა, სადაც ადგა გუშაგი. სამხრეთისაკენ არის ამართული ორი მთა, ტყუპად, რომელთაც ჰქვიათ ჩერმოი ლამ. ეს ველი შეადგენს ამ მთების კალთასა. ბარშემო საითაც მიიხედამ ამ ველს არტყია დაბალი ტყიანი მთები და, აქა-იქ გამოიყურებიან ჩაჩნის სოფლები.—ამ ველის კუნჭულში, იქ სადაც ჩერმოი-ლამის მთა არის აყუდებული და სადაც ხულხულაუს მშვენიერი წმიდა წყალი გამოდის, ზედ ფლატის პირზედ მდგარა შამილი.

აქ შემემთხვა მე ყოფნა 8 ს მკათათვესა და მომაგონდა, რომ 31 წლის წინად, მგონია 4 ს მკათათვესა (თუ მეხსიერებამ არ მიმტყუნა), დაეცა შამილი წინანდალსა და ჩვენი მარად სახსოვარი მგოსანი ალექსანდრე ჭავჭავაძის შვილის ცოლშვილი წაიყვანა ტყვეთა.

31 წელიწადი ადამიანის მეხსიერებისათვის არ არის დიდი ხანი, მაგრამ ახლანდელი აჩგარებული ცხოვრებისათვის, როდესაც ამბავი მიაქვს და მოაქვს მართულსა წლის სავალზედ 10 წამშია, და სადაც ათი დღის სავალს ორთქლის შემწეობით გაირბენს ადამიანი ერთ დღეშია, ეს ხანი დიდი ვადა გამოდის.

რას იფიქრებდა შამილი, რომ 31 წელიწადს შემდგომ იქა, სადაც ის ბატონად იჯდა, იქა სადაც იმისი შიშით ფრინველი ფრთას ვერ მოიქნევდა; იქა, სადაც დაჭრილი თავები მოჰქონდათ საზამთროსავითა და მარჯვენა ხელები სტაფილოსავითა და თითო კაცის თავში და თითო მარჯვენა ხელში მამტანნი მიიღებდნენ საჩუქრად სამ-სამ მანეთსა, ამ ჟამად გამართამდენ ტელეგრაფის სტანციასა და შეჰქმნიდნენ საუბარსა ინდოელებთან და ინგლისელებთან.

31 წელიწადი მართლადაც და რა ხანია; ვის არ ახსოვს ის დრო, როდესაცა ჩვენ გვებრძოდნენ ოსმალები, ფრანცუზები და ინგლისელები? ვის არ ახსოვს ის დრო, როდესაც შამილმა დააგდო მოზდოკისა და ყიზლარის აკლების ხმა და ქახეთს კი დაეცა. ჩვენ აქ მოველოდით უწინდებულად შამილის დაცემას და შემდგომ კი შევიტყვეთ, რომ 30 ათაასის კაცითა ქახეთს დასცემოდა. მაშინდელი წაყვანილი ტყვეები ღვთის მადლით ეხლაც ცოცხლები იმყოფებიან.

ეს ამბავი მომაგონდა და ვსთხოვე ჩემს ახალს გაცნობილ ჩაჩნებსა, რომ ეპოვნათ ვინმე ისეთი კაცი, რომელსაცა თვითონ თავის თვალით ენახოს შამილის აქ ცხოვრება და ჩვენ ტყვეების აქ ყოფნა. რასაკვირველია, ამისი მნახავნი და მცოდნენი ბევრნი გამოჩდნენ. ბამამყვანენ და მივედით იმ ადგილასა, სადაც შამილსა ჰქონდა მუხის მესერი შემოვლებული და შიგ სახლები.

მაგრამ სადღა რა არის ეხლა! იმის სასახლის მაგიერად ამ ჟამად დაგვხდა მშვენიერი ულვაშ გამოღებული სიმინდი. ისეთი მაღალი სიმინდი, რომ ცხენზედ მსხდომნი ერთმანეთს ვერა ვხედავდით. უეჭველია, რომ ეს უფრო სასარგებლო არის შამილის ბარბაროსობაზე, მაგრამ აქ ადამიანმა უნდა წარმოიდგინოს ისა, თუ რა ფუჭია ადამიანის ცხოვრება, სიმდიდრე, სიმხნე, ძალა და დიდება. რამდენი ადამიანის სისხლით არის მორწყული ეს ადგილი და გასაოცარია, რომ კარგი სიმინდი მოვიდეს აქა...

აქედგან დამისახელეს ერთი ჩაჩნის სოფელი, სადაც ეხლაც სცხოვრებს შამილის ნაიბი სახელად

ზამი, რომელსაცა წამოეყვანა 40 კაცი ტყვედ რუსები, ოცისათვის მოეჭრა თავი და თვითო ტყვესათვის მიეცა ხელში თითო თავი და ისე მოერთმია ოცი მოჭრილი თავი შამილიანთვისა.

მერე რა დარჩა ამ შეუბრალებლობის მოქმედს სახსოვარი? სრულებით არაფერი კარგი. იმ ადგილას, სადაც მდგარა შამილი, არის დარჩენილი პატარა ორმო, რომელშიაც თურმე შამილის ცხენებს აბანავებდენ. სხვა ვერაფერი ვერ მოაგონებს მნახველს, რომ აქა ოდესმე მდგარიყვეს ვინმე მცირე არამც თუ დაღესტნისა და ჩაჩნის იმამი, შამილი, რომელსაც მაღლა მაჰმადი მიაჩნდა და ძირს მხოლოდ თავის თავი.

სწორეთ შამილის ნადგომს პირ-და-პირა ორთა ხევს შუა მდებარებს პატარა კარგი ველი, იქნება 156 დღისა, ხევსა და ხევს შუა. ეს პატარა ველი უჩუქებიათ ერთი ლეკისათვისა, რომელიც ვითომ ყოფილა შამილის მწერალი. ამასაც შამილი ჰქვიან, გვარად არის ეარატაი.

იმაში შამილის სადგომიდგან ვერსტ-ნახევარზედ ამ ჟამად არის აშენებული ბალავანი და შიგა დგას ერთი ბატალიონი სალდათი, ოლქის სასამართლო, ხალხის სამსჯავრო, ტელეგრაფის სტანცია, ფოსტის სტანცია და სხვ. აქედგან ერსენოის ციხემდინ ხულხულაუს ხეობაში კარდი გზა-ტკეცილია გაკეთებული და სასიამოვნო სასიარულო.

—

ჩაჩნებმა ძალიან სარგოიანათ მოიხმარეს ამ უკანასკნელი დროების მშვიდობიანობით ცხოვრება. ზოგიერთებმა მიჰყვეს ხელი ვაჭრობასა. დამართეს დუქნები, სადაც ჰყიდიან ფართალ-ფურთალსა. შალი არის მრავალ დუქნებიანი სოფელი; ურუსმარტინი და ეუსტარ-ბარდოი აგრეთვე კარგად ვაჭრობენ. თვითონ ჩაჩნები დადიან ყოველ წლივ მაკარიის იარმუკაში და მოაქვსთ მრავალი საქონელი.—ჩერქეზებში კი ვაჭარი კაცი ძალიან იშვიათი არის. ეაენი მისდევენ უფრო ცხენისა და საქონლის გაშენებასა. ხვნენ და თესვენ მხოლოდ თავის საჭიროებისათვის, იმასაც მხოლოდ ფეტვსა, რომლიდგანაც აკეთებენ ღომსა, რომელსაც ესენი ეძახიან ბასტასა. ჩაჩნები და ინგუშები სიმინდს უფრო ეტანებიან. ეჭვალს აცხობენ ჩვენებურად.

სწავლაზედ კი ყველანი ძალიან ჩამორჩენილები არიან. თავიანთი სასწავლებლები არა აქვსთ, სამეჩეთოს გარდა, მთავრობისაგან გამართული სასწავლებლები ხომ სად დაიტევს ამათა და სამეჩეთოებში კი სწავლობენ არაბულსა, და ყურანის კითხვასა ისიც რამდენიმე ბავშვი. ან ეს სწავლა რა სწავლაა. როდესაც მეჩეთებში სწავლას შეასრულებენ, ამათ ისე იციან არაბული, როგორც ზოგიერთმა გიმნაზიის მოწაფემ ლათინური. ამ ნაირ სწავლას სარგებლობა არ შეუძლიან.—მაინც და მაინც უნდა ვსთქვათ, რომ ოსები და ლლიღვები უფრო ეტანებიან რუსულს სასწავლებელსა, ვიდრე ჩაჩნები, ჩერქეზები, ყუმიკები და სხვ., ვინც კი შეასრულებს ხოლმე სწავლასა, კარგები გამოდიან. აქამდისინ სამხედრო სამსახურში ბევრნი იყვნენ აქაური მთის ხალხნი, მაგრამ ამ ჟამად ბევრი სწავლა უნდა იქაც და ამისათვის რიცხვი სამხედრო სამსახურში შემსვლელებისა, რასაკვირველია, მოიკლებს.

ახალი ამბები და შენიშვნები.

25 ამ მარტს ორ საათზე ექსარხოსის სახლში იყო გამართული სადილი, სადაც ახლად ნაკურთხი ეპისკოპოსისაგან იყოვნენ მიწვეულნი მთავარ მართებელი თავადი დონდუკოვ-ყორსაკოვი, ყავკასიის სამასწავლებლო მზრუნველი ვ. პ. იანოვსკი და სხვა მრავალი წარჩინებულნი პირნი როგორც საერო წოდებისა, აგრეთვე სამღვდელოთაგანნი და ყველა სტუმრები დიდის სიამოვნების და პატივის-ცემის შთაბეჭდილებით გამოეთხოვენ მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესს საქართველოს ექსარხოსს და ახლად ნაკურთხ ეპისკოპოსს ბრიგოლის ექვსი საათის ნახევარზე.

***

სენაკის სათავად-აზნაურო სასწავლებლის ინსპექტორი ბ. ს. ყიფიანი გვწერს, რომ დაბა ძველ სენაკში ეს ორი თვეა ყვავილი მუსრს ადენს აქაურს მცხოვრებლებსო. ამ სენმა მით უფრო გაიდგა ფეხი, რომ ყვავილით მიცვალებულებს თვით შუა დაბაში, ორი (სააზნაურო და საგლეხო) სასწავლებელთ შორის ეკკლესიის გალავანში ასაფლავებენო.

ამ გარემოებამ გვაიძულა, და, ქუთაისის სათავად-აზნაურო სკოლის მზრუნველ კომიტეტის განჩინების თანახმად სასწავლებელი დავხურეთ და ყმაწვილები დავითხოვეთ 12-ს მარტს, ავად-მყოფობის გადაკვეთამდისო.

***

მღვ. იოსებ ციცქიშვილისაგან ჩვენ მივიღეთ შემდეგი წერილი:

«მ. რედაქტორო! უმორჩილესად გთხოვთ ადგილი მისცეთ ამ მცირე შენიშვნას თქვენს პატივცემულს გაზეთს «მწყემს»-ში.

წარსულის ჩყპე წლის «მწყემსი»-ს მეოცე ნომერში წავიკითხე მღვდლის არდიშვილის წერილი, რომელიც მოგვითხრობს შემდეგს: «ივლისის 28-ს მე მივეცი მოწმობა ჩემს სამრევლოთაგანს, ყმას პავლე პეტრეს ძეს ბოლოჩაძეს, რომელიც წავიდა 30 ვერსტის მანძილზე და გამოეცხადა სოფლის ხუნევის ეკლესიის მღვდელს, იოსებ ციცქიშვილს, მაგრამ ხსენებულმა მღვდელმა მას არ დაწერა ჯვარი».

მე ძალიან გაკვირვებული ვარ, თუ როგორ მოუვიდა ამისთანა შეცდომა მამა არდიშვილსა. მ. არდიშვილო, მე არ გახლავარ ხუნევის ეკლესიის მღვდელი, და არც როდისმე დროებით ვყოფილვარ ამ სოფელში მღვდლად. იმ ბოლოჩაძეს სრულებითაც არ ვიცნობ და არც თქვენგან გამოგზავნილი მოწმობა მინახავს თვალით. მე გახლავარ ს. ვერტყვილის წმ. გიორგის ეკლესიის მღვდელი».

ცოფიანის წამლობა.

(დასასრული. *)

საქიმო ნაწილის წარმომადგენლებიც პასტერამდის, როგორც სჩანს, მეცადინობდნენ გამოენახათ საშუალება ამ საზარელი ავათ-მყოფობის წინააღმდეგ. ჩვენ ვრცლად მოვიხსენებთ იმა საშუალებათა, რომელნიც გამონახა დოქტორმა ნეალიმ.

დოქტორმა ნეალიმ დაწვრილებით შეისწავლა სხვა-და-სხვა შემთხვევები ცოფისა, რომელნიც მცხადდებოდნენ

*) იხილე «მწყემსი», № 8.

უკანასკნელ წლების საქიმო დრო-გამოშვებით ლიტერატურაში და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ საუკეთესო საშუალებანი არიან შემდეგი: 1) თათრის აბანო, რომლისგან უფრო ბევრი ცოფით ავათ-მყოფები იღებდნენ შემწეობას, ვინემ ყველა სხვა საშუალებათაგან. 2) Jaborandi ანუ **пилокопинъ**, რომელიც უფრო მალე განდევნის ხაშმხა ღრმილებიდგან.

ოთახის ჭაერის გავსება დამბალი ორთქლით, მაგალ. იოდით, ეიკალიპტოს ზეთით იმ მიზნით, რომ გაიდევნოს შხამი, რომელიც დადის მთელს ტანში; 4) კანს და ხორცს შუა მორფის შესხმა; 5) ტანში შეშვება წყლის საკმაო რიცხვისა კლისტირებით, ხოლო მუცელში ბალნის მზგავსი სუგიას ტრუბკარით. 6) უნდა გაუჩინო ავათ-მყოფის გონებას და ძარღვებს რამე სამუშაო. 7) თუ ყველა სხვა საშუალებანი არ გამოდგებიან, მაშინ უნდა ხმარებულ იქმნეს ხორც და კანს შუა შესხმა კურარესი. ჟურნალის «ბუნება და ნადირობა» იმ სტატიაში, რომელშიაც მოხსენებული იყო ცოფი და რომელიც სტატია, დაბეჭდილი იყო 1880 წელში (№ 1), აგრეთვე ნაჩვენებია ცოფის წინააღმდეგ ხორცს და კანს შუა შესხმა უკანასკნელისა. ეს ძლიერ მოქმედებს, მაგრამ ხაშმიანი ნივთეულობაა, რომელსაც შოობენ სამხრეთ ამერიკის გარეული ხალხები შვილდების მოსაწამლავად განსაკუთრებით მცენარისაგან «strychnos toif era». ჟურნალის სიტყვით, ერთ თორმეტი წლის ქალს, რომელიც დაკბენილი იყო ცოფიანი ძაღლისაგან და რომელიც უკვე გაცოფიანდა, შვიდჯერ გაუკეთეს ხორცს და კანს შუა შესხმა კურარესი, 190 მილლიგრამი $5^1/_2$ საათის განმავლობაში. ამ საშვალებამ გამოიწვია მოწამვლის ნიშნები, მაგრამ ისინი განქრენ, როცა ხმარებულ იქმნა არა ბუნებრივი შესუნთქვა. ორი დღის და ღამის შემდეგ ცოფის ნიშნები განახლდენ; უქნეს შესხმა 30 მილლიგრ. კურარიესი. მაშინ ნიშნები განქრენ.

ამ მრავალ რიცხოვან საშუალებითგან, რომელიც ჩვენ აქ მოვიყვანეთ, ადვილად შეიძლება გამოვიყვანოთ შემდეგი სასარგებლო დასკვნა: ნამდვილი საშუალება ცოფის მოსასპობლად და მისგან მორჩენისათვის არის ღორწყის საკმაო რიცხვის და ოფლის წამოდენა. ის საშუალება უფრო უკეთ აღწევს მიზანს, რომლის საშუალებითაც წარმოდინდება უფრო ბევრი ღორწყი. სასურველია, რომ გამოცდიდნენ ამ საშუალებათ ცოფიან ცხოველების მოსარჩენად.

თუ გამოსადეგი იქმნა რომელიმე აქ ნაჩვენები საშუალებანი, ეს ძალიან კარგი იქნება, რადგანაც ამ საშუალებათა მოპოვება და ხმარება ყველას შეეძლება. folia iaborandi მხოლოდ 1874 წელში იყო გამოგზავ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნილი პერნამბურკოსაგან (ბრაზილიდმია). ევროპაში. თუმც ეს საშუალება დიდი ხანი არ არის, რაც ა. მოაჩინეს, მაგრამ მან დაბადა ვრცელი ლიტერატურა. folia Jaborandi, როგორც ნასწავლთა გამოკვლევამ გვიჩვენა,—ბრაზილიის მცენარის ფურცლებია. 1875 წ. რამდენიმე ნასწავლებთან ერთად ამ ფურცლების თავი ცნობილ იქმნა როგორც წამალი, რომელიც სახელ-წოდებულ იქმნა პილოკარპინოდ, რომელიც შეხედულებით წააგავს იმ ნივთეულობას, რომელსაც აქვს მშვენიერი სენი დ კაი გემო. პილოკარპიუნი შველის ლორწვის დ ოფლის მოსაყვანად. პილოკარპინის ხმარება საუმჯობესოა, ვინემ iaborandi, მისთვის რომ ის აძლევს ოფლს ავათ-მყოფს დ სხვ. ნაირად არ აწუხებს მას ე. ი. პირს არ ასაქმებს, გულს არ ურევს, თავბრუს არ უსხამს დ სხ.), რომლებიც ძალიან ხშირად მოსდევენ ფოთლების გამოხარშულ წვენს. «ტოკსიკოლოგიის სახელმძღვანელო რაბიუტოსი, შენიშვნის 174 გვერ.

რედაქციის პასუხი.

ს. გორდს. პრ. ჩ—ძეს. ჩვენ თითო სტრიქონზე რომ სამ სამი კაპეიკი მოგვცენ, მაშინაც ვერ დავბეჭდავთ იმისთანა საუბრებს, როგორებშიაც თქვენ ფულს თხოულობთ!..

ქ. თფ—ს. ნ. ც—ს. თქვენი მონაწერი ამბავი, რაღაც საეჭვო არის და ამიტომ ვერ ვბეჭვდავთ.

ს. შ—ს. პონ. მ. გ. წილს ვილა დაეძებს, შედალოცვილო! ასე ამბობენ, რომ სულ საჭირონი არ არიანო...

განცხადება

ისყიდებაიან მღვ. დ. ღამბაშიძისაგან გამოცემული წიგნები:

თბილისში: გრიქუროვის წიგნისმაღაზიაში.
ქუთაისში: ძმ. ჭილაძეების წიგნის მაღაზიაში.
ყვირილაში: ყვირილის ნათლის-მცემლის ეკკლესიის საეკლესიო ნივთების საწყობში და
დ. ხონში: წერეთლის წიგნის მაღაზიაში.

სახელდობრ:

საქართველოს საეკკლესიო ისტორია

ფასი უყდოთ—ცხრა შაური.

ქართული ლოცვანი,

ფასი უყდოთ 30 კ. და კარგი ყდით 45 კ.

სახელ-მძღვანელო წიგნი,

მღვდელთათვის საიდუმლოების შესრულების დროს საჭირო

ფასი ყდით ექვსი შაური.

ახალი სასულიერო კონსისტორიათა წესდებულება, ფასი ორი აბაზი.

ახალი კარაბადინი,

ფასი ყდით ერთა მან.

ყვირილის საეკლესიო სანთლის საწყობში ისყიდებიან აგრეთვე ყოველ გვარი საღმრთო საკკლესიო წიგნები და ნივთები.

შინაარსი: ოფიც. ნაწილი: მთავრობის განკარგულებანი.—არა ოფ. ცუდი დრო დაგვიდგა და რა ზომები უნდა ვიხმაროთ ხალხში ზნეობის ასამაღლებლად.—არქიმანდრიტის გრიგოლი დადიანის ეპისკოპოსად კურთხევა.—წერილი რედაქტორთან.—საჩხერიდამ.—ცოტ-ცოტა ყველაფერზე.—ახალი ამბები და შენიშვნები.—განცხადება.

Доз. цензурою Кутаисъ, 30 Марта 1886 г. რედაქტორი-გამომცემელი მღ. დ. ღამბაშიძე.

Скоропечатня Зедгинидзе и Перадзе въ Кутаисѣ. მსწრაფლმბეჭდავი ზედგინიძისა დ ფერაძისა.